

İtalya Komünist Partisi'nin Sosyalizm Yolu

Ceviren ALP KAYA

Şematik bir ayırım yapıldığında, sosyalizme giden üç değişik yol «modeli», üç tür geçiş stratejisi çıkıyor karşımıza. Birincisi, ihtilâlcı solun kendisine temel aldığı Leninist ya da «klasik» model. Büyüyen ve şiddetlenen kapitalist çelişkiler sonucu işçi sınıfının döğüşkenliği artar, bilinci gelişir ve giderek bir devrim-öncesi bunalımı doğur: Yaygınlaşan çatışmalar, ikili iktidar, politik-askerî güç denemesi ve sonunda devrimin başarıya ulaşması ya da yenilmesi. Bu model, Şubat ve Ekim ayları arasında Rusya'da; Kasım 1918 - Mart / 1923'te Almanya'da; 1936'da İspanya'da ve daha belirsiz ve olgunlaşmamış biçimiyle 1973'de Şili'de, 1975'de Portekiz'de uygulanı. İkincisi sosyal-demokrat model. Seçim zaferi sosyalist bir hükümeti iktidara getirir. Hükümet, örgütlü kitlelerin de desteğiyle, sosyalizme açılan toplumsal reform programını uygulamaya koyar. Son olarak da 1960'larda İtalya'da Komünist ve sendikalı solun benimsediği reformist-devrimci modeli görüyoruz. İşçi sınıfı partisi iktidara gelir ve uzun bir sosyalizme geçiş süreci başlatır. Hükümet ve kitleler arasındaki diyalektik giderek, gerçekleşmesi uzun zaman alan, ancak sonuçta gerçek bir birikim sağlayan bir dizi anti-kapitalist yapısal reform uygulanmasına yol açar. İtalyan Komünist Partisi'nin stratejisi bu «model»lerden hangisine uygun düşüyor.

İKP'nin stratejisi bu «model»lerden hiçbirini temel almamıştır, çünkü sözkonusu modellerin hiçbirisi var olmamışlardır ve olamazlar. Örnek almamız gereken bir sosyalizme geçiş modeli ya da modelleri olduğu düşüncesini kesinlikle yadsıyorum. Sadece özgül, benzersiz, değişik dünya koşulları içinde, öz-

gül, benzersiz, değişik toplumlar vardır. Bütün ülkeler ve bütün değişik koşullar için ortak bir devrim modeli aramak metafizik bir tavidir. Feodalizmden kapitalizme geçişin bir tek yolu var mıydı? Üçüncü dünyayı sözkonusu bile etmiyorum —Fransa, İngiltere, Almanya ve İtalya'da burjuva devrimleri, aynı yol sorununu bırakalım bir yana, karşılaştırılabilir mi? Evrensel bir modelden bir strateji çıkarmaya kalkışırsanız kaçınılmaz olarak fazla soyut genellemelere düşer ve şu ana noktayı gözden yitirirsiniz: Özgül bir strateji gerektiren özgül tarihî konum.

Şüphesiz her toplum ve her devrim benzersizdir. Somut bir devrimci süreci tarihî olarak değişik bir topluma ve koşullarla, mekanik bir biçimde aktarmak değil sorunumuz. Ama her devrim özgül bir boyut içerdiği kadar evrensel bir boyut da içerir. En azından Lenin Rus Devrimi için böyle düşünmüştü. Rusya deneyinden açıkça, komünist stratejiyle ilgili dersler çıkarmaya çalıştığı, pek çok makale, broşür ve kitap —örneğin, ünlü «Sol - Kanat Komünizmi»— vardır. 1917 Rusya'sı, 1918 - 23 Almanya'sı ve 1936 İspanya'sı gibi değişik ülkelere (ve değişik dünya koşullarına) baktığımızda, yine de aynı sorunsal ve aynı kavramlar içinde teorize edebileceğimiz devrimci süreçlerle karşılaşırız.

Komintern diliyle konuşursak bunların aynı şeyler olduklarını söyleyebiliriz. Ancak, verdiğimiz örnekte bile, tarihî analizin amacı, bize neyin değişik olduğunu göstermektir. Belli bir akademik dili kullandığımız halde, anlatmaya çalıştığımız gerçeklik kesinlikle heterojendir. İspanya'da işçi sınıfının birliği vardı; Almanya'da komünistlerle sosyalistler bölünmüşler, kıyasıya çatışmaktaydılar; Rusya'

da ise durum bambaşkaydı. Bütün bu değişik deneyimleri aynı kaba koymak metafizik bir tavidir.

İtalya'ya gelince, isterseniz önce Enrico Berlinguer tarafından 10 Aralık 1974'deki Merkez Komitesi toplantısında sunulan 14. Kongre hazırlık raporundan bir alıntıyı aktarayım: «Sosyalist toplumu kısa vadedeki hedefimiz olarak koymak diye bir sorunumuz yok, çünkü bunun için belirli önemli koşullar —ulusal ve uluslararası planda— hâlâ gerçekleşmedi. Ama bunun yerine, belirli bakımlardan sosyalistçe diyebileceğimiz bazı önlem ve yönelmelere başvurabiliriz». Şimdi size şunu sormak istiyorum: Bugün ulusal ve uluslararası koşullar, ne bakımdan sosyalizme geçişe elvermiyor?

Çok belirgin uluslararası engeller var. Avrupa, askerî bloklara bölünmüş durumda. Her ülke şu sorunla koşullanmış; tüm ülkeler «kısıtlı egemenliğe» sahip, ülkelerin hiçbirisi tam bağımsız değil. Büyük bağımsız devlet, ulusal bağımsızlığın vatani Fransa'nın bile egemenlik hakları kısıtlı; ekonomik planda uluslararası şirketler ve malî bağımlılıklar, politik planda ise Atlantik antlaşmasına karşı yükümlülükler. Bugünkü durumda Fransa NATO üyeleri arasında yer almıyorsa bile hâlâ ittifak içindedir. Böylece bütün bu anlaşmazlıklar öncelikli etmen olan bir güç dengesi oluşturuyor... Angola'da işlemeyen bir etmen.

Angola'da durum değişikti, bir yerleşmişlik ve örgütsüzlük vardı, durum açıktı...

Aslında Portekiz'de de işlemeyen.

Portekiz'de bu etmenin özellikle ekonomik alanda derin etkileri olduğunu sanıyorum. Portekiz solunun yanlışı, kesinlikle, devrimci sınıf eylemini etkileyen sınırlamaları anlayamamış olmasıdır. Portekiz'de bugün ortaya çıkan bunalımın sorumlusu büyük ölçüde bu anlayış kıtlığıdır.

İtalya'da başlıca engel sadece bu dış koşullar değildir; İtalyanların büyük bir çoğunluğu sosyalizmin —bizim anladığımız anlamda, toplumun global dönüşümü olarak— gereğine inandırılmamışlardır. Çoğunluğun isteklerine karşın bir devrim yapamazsınız. Silahlı bir devrim olan Bolşevik Devrimi bile temel kitlelerin, askerlerin, köylülerin ve pek tabii işçilerin güçlü desteğini kazanmıştır.

İtalya'da sık sık yapıldığı gibi sistemi yıkmaya amacı açıkça ilân edilmedikçe dönüşüm tedbirlerinden yana bir çoğunluk bulabilirsiniz. Halk, grupların ve partilerin —sosyalist partinin bile— stratejik hedeflerine aldırış etmiyor hiç. Sosyalistlerin Lombardi kanadı şunları söylüyor: Sistemi parçalamaya yönelik talepler getirmeliyiz.¹ Evet, iyi bir akıl yürütme bu! İşçilerin çoğu şöyle söylemek hakkına sahiptir: «Bu senin işin; sen devrim stratejistsin, kendi işine bak; ama ben kendi sorunlarımla uğraşmak istiyorum.» Özel sorunları —günlük hayatla, çalışmayla, kültürel koşulların dönüşmesiyle, sağlık ya da bu gibi şeylerle ilgili sorunları— çözüp, sosyalizme doğru ilerlemek gibi bir sorun çıkıyor karşımıza böylece. Ancak bu yolla, sadece öğretiden, ya da şiddetten kaynaklanmayan, ekonomiyi düzenleyecek bir planlamanın ancak özel mülkiyeti sınırlandırarak gerçekleştirilebileceği anlayışı, halkın fiilî yaşantısı içinden doğarak gerçekleşen bir sosyalizm mümkün olabilir. Sosyalizm halkın katılımıyla kurulur, özgürce erişilen bir özgürlüktür. Azınlığın değil çoğunluğun sorunudur.

1968'den bu yana İtalya'da yaşananlara bir göz atınca, yönetici blok içinde bunalımlar doğduğunu ve kitle hareketinin geliştiğini görüyoruz. Bütün bu olaylardan sonra, sosyalizm için oy verenlerin azınlıkta olması olayını nasıl açıklıyorsunuz?

Bu kesinlikle, İtalyanların büyük bir çoğunluğunun ikna olmadığını kanıtlar. Antonio Labriola sosyalist bilinci oluşturmanın zaman —on yıllar— isteyen zor bir süreç olduğunu söylemiştir. Faşizmden kurtulduktan sonra İtalya büyük bir ilerleme dönemine girmiştir. İtalyanların hiçbir zaman bugünkü kadar özgür ve refah içinde olmadıklarını söylediğimde herkesi şaşırtmışım. Demecim kışkırtıcıydı ama temelde yanlış değildi. İtalyanların çoğu şöyle diyor: Bu kazanımlarımızı savunmalıyız. İşçiler, ne şimdiye kadar fabrikalarda bugünkü kadar çok hak sahibi oldular, ne de bu kadar çok özgürlükleri oldu. İtalya'da, Fransa'dakinden daha çok özgürlük vardır.

Tabii

Tabii demekle neyi kastediyorsunuz? Hiç de tabii değil. Eskiden Fransa'da, faşizm sonrası İtalya'sından daha ileri demokratik bir

rejim vardı. Ben üç yıl Fransız direniş hareketinde buldum, iki yıl da İtalyan direnişinde. Tam beş yıl illegal bir hayat sürdürdüm, işgal kuvvetlerine karşı silâhlı mücadeleye katıldım, onun için her iki ülkedeki durumu da iyi biliyorum. Artık karşımızda —demokrasi açısından— Batı Avrupa'nın en ileri ülkesi var. Bu durum gökten inmedi; uzun demokratik zaferler süreciyle başarıldı. Şimdi pek çok insan bu yüzden «bu zaferleri savunmalıyız» diyor. Pekçoğu bu ilerlemeyi sağladığı için Hıristiyan Demokratlara (DC) teşekkür borçlu sayıyor kendini. Hıristiyan Demokratlara oy veren 14 milyon kişinin hepsi burjuva değildir. Bu kitlenin büyük bir çoğunluğunu, istekleri uğruna çetin savaşlar verebilen mücadeleciler ve militan işçiler ve köylüler oluşturuyorlar ve bunlar oylarını Hıristiyan Demokratlar (DC) için kullanıyorlar. Bu seçmenler köylüler, beyaz yakalı işçiler, zanaatkarlar ve çalışan insanlardır.

Az önce andığım Berlinguer'in raporu, Komünistlerin, bunalımın çözümüne ilişkin önerileriyle sona eriyor. İKP İtalyan halkına şunları öneriyor: «Demokratik anti-faşist devrimde yeni bir aşama için ülkenin kurtuluşunu ve yeniden doğmasını sağlayacak ve onu ileriye götürececek bir dizi istek çevresinde, bütün yurttaşların, çalışma hayatında, mücadele alanında, kültürde ve yaratıcılıkta birlik olmaları, bunun için büyük bir çaba harcamaları gerekiyor.» Devam eden bir kapitalist yapı içinde, kurtuluş ve yeniden doğuş için, bütün yurttaşların birliği —bu, komünistlerin sınıf işbirliği dedikleri politika değil mi?

Buna o adı 1931-32'de vermiştik. Dürüst olmak gerekirse, yanılmışız. Büyük dünya krizi sırasında Alman yoldaşlarımız, bunalımı çözmek için proletarya diktatörlüğünün gereğini savunmuşlar ve oy kazanmışlardı, ama işin nerede bittiğini hepimiz biliyoruz. En can alıcı ve yakıcı sorunda —işsizlikte— Hitler'in işsizleri elde etmesini önleyememişlerdi. İşsizler proletarya diktatörlüğü sloganına aldırıyorlar, derhal iş istiyorlardı; faşist demagoji bu büyük işçi ve genç insan kitlesini aldatmayı başarmış, ve onları tüm Avrupa'yı kapsıyıcı kavuran İkinci Dünya Savaşı macerasının tehlikeli yoluna sürmüştü. Şimdi halk bilmek istiyor: Bizimki gibi bir parti ne öneriyor? Bizden sosyalizmi bu düzenin yıkıntıları üzerine

hemen yarın kurmamız değil, ilkin bu düzenin yıkıntısının işçilerin yaşama koşullarını berbat etmesini önlememiz isteniyor. Bizim öncelikle, kitlelerin bu toplumda korunması ve koşullarının düzeltilmesi için, kesin ve önemli tedbirleri almamız, bu hedefleri saptamamız gerekiyor. Bugünkü bunalımı sistemi parçalayacak bir çözüm olarak desteklersek, yazıklar olsun bize. Bu tür çareleri savunan aşırı sol kendine fazla dinleyici bulamadı. **Democrazia Proletaria** genel seçimlerde oyların ancak % 1,5'ünü alabildi ve altı milletvekili çıkardı.

Fransa'da, İtalya'nın aksine, komünist ve sosyalist partiler, Ortak Program'ı sosyalizme geçiş programı olarak sunuyorlar ve Schmidt ve Callaghan'ın yaptığı gibi düzeni işler halde sürdürmek diye bir sorunları olmadığını öne sürüyorlar.

İtalya'da bizim Ortak Program'ımız yok. Sadece sosyalistlerin, en azından şimdiye kadar, bir program istemediklerinden değil, aynı zamanda biz İtalyanlar programlara biraz şüpheyle bakarız —bu bizim politik kültürümüzün bir özelliğidir. Fransa'da Kartezyen gelenek insanları herşeyi kesin bir dille ifade etmeye, siyah beyaza dökmeye zorluyor. Bu, İtalya ile Fransa arasında politik değil, kültürel bir farklılıktır.

Ama ortaya koyduğumuz analize göre, İKP iktidara geldiğinde, kısa vadede, toplumu değiştirmeden geliştirmek ve modernleştirmek dışında, başka şeyler yapabilecek mi —başka bir deyişle klâsik bir sosyal demokrat parti davranışı dışında neler yapacak?

Biz sosyal demokrat parti değil, komünist partiyiz. Biz dağıtım alanında marjinal reformlar, üretim alanında köklü reformlar gerçekleştireceğiz. Yani millileştirmeler, tarım reformu... Sorun toplumu olduğu gibi yönetmek değil, demokratik ve sosyalist bir yönde dönüştürmektir.

Millileştirmeler?

Hemen yeni millileştirmeler önermiyoruz. Bu alanda neler yapılabileceğini önceden kestiremiyoruz. Planlama ve endüstride devletin egemen rolü sorunlarına çözüm aradığımız zaman, toplumsal artığın denetimi ile ilgili temel reformlar yapmayı düşünüyoruz. İtalya'da bugün yönetiminde türlü zorluklarla karşılaşan çok geniş bir millileştirilmiş sektör ve kamu

sektörü vardır. Buna hemen yenilerini eklemek istemiyoruz. Fakat her ne kadar bu anlamda önceden kararlaştırılmış ideolojik bir planımız yoksa da, özel sektörün ayrıcalıklarına önemli bir düzeye kadar kısıtlama imkânına sahibiz; özel sektörün faaliyet alanlarını daraltıp, devlet sektörününkini genişletebiliriz. Yatırım üzerinde kamu denetimi kurma politikamız, toplumu değiştirmeden yönetmek değil, bir yapısal değişiklik politikasıdır.

Ama bu politika gerçekçi mi? Dünya kapitalizm sistemi içinde kalan, ekonomik ve politik gücün burjuvazinin elinde olduğu bir toplumda, savunduğumuz ileri dönüşüm süreci kolayca engellenebilir.

Bir neden göremiyorum. Biz değişiklik önerilerimizi, bir ideolojik tercihin kaçınılmaz sonuçları olarak değil, önemli bir ihtiyaçtan doğan bir tercih olarak ortaya koyuyoruz: İflâstan kurtulma ihtiyacı. Diyelim ki Fiat, bugün olduğu gibi, kendi sorunlarına çözüm getiremiyor, bu nedenle kamu denetimi sorunu gündeme geldi. Fiat'ın bankalar sistemine ve devlete çok borcu var. Artık bu aşamadan sonra Fiat'ı kamu denetimi altına sokmak, politik bir tercih değil, İtalya'nın ana kombinelerinden birini tasfiyeden kurtarmak için alınacak zorunlu bir karardır. İtalyan ekonomisinin batmasını istemeyen herkes, firmanın yönetiminde ve statüsünde yapılacak böyle bir değişikliği onaylayacaktır. Yalnız, tekrar ediyorum, bu değişikliğin içsel olduğu kadar, dışsal nitelik taşıyan özel bir ihtiyaca dayanması şarttır. İleri atılacak her adım bir ihtiyacın karşılığı olmalı, yönetici sınıfın işlevini yerine getiremediği durumlara çare bulmalı. Bundan sonra sosyalizm düşmanları bile gerçeği kabul edeceklerdir. Eski işveren sınıfı iflâs halindedir. Güçlü bir işçi sınıfı vardır. Orta tabakalarla geniş bir ittifak sistemi içindedir ve bu ittifak topluma yeni bir atılım hızı sağlamıştır. Bu yeni güç devletin denetimi ele geçirecek ve eski Alman, ya da İsveç sosyal demokratlarının savunduklarına benzemeyen reformları gerçekleştirecektir.

İsveç sosyal demokrasisi de yapısal reformlar gerçekleştirmişti.

Hayır. Yenilgiden birkaç ay önce bir şeyler yapmaya çalıştı İsveç sosyal demokrasisi; çeyrek yüzyıl boyunca kendisini gelir dağılı-

mını yeniden düzenlemekle sınırladı ve üretim araçlarının mülkiyeti konusuna hiç dokunmadı. Oysa İtalya'da bugün zaten üretim araçlarının mülkiyeti önemli oranda devletin elinde bulunuyor. Tabii bunlar kötü yönetiliyorlar. Bu yüzden Hıristiyan Demokratları eleştiriyoruz. Bu üretim araçları üzerinde üretimi geliştirecek ve işsizliği azaltacak bir kamu denetimi kurmak için mücadele verebiliriz. Ve zaten bunlar sosyalizmin öğeleridir.

Acık sözlü olalım: Aslına bakılırsa, İtalya'da bir patron kapitalist anlamda, mülkünün tam ve bütün tasarrufuna gerçekten sahip değildir. Örneğin onu istediği gibi sataamaz, çünkü fabrikasının işgali, sendikalar, belediye, yerel ve bölgesel kurullar, devlet ve başkaları bunu engelleyecektir. Serbest girişim, kapitalist sistemin temeli, gerçekte, sınıflar arasındaki güçler dengesi tarafından sınırlanmıştır. Şirket içindeki bütün toplumsal ilişki görünüşlerini etkileyen örnekler verilebilir. Tabii bu, yasallaştırılmamıştır. İşçi sınıfı hareketinin güçlüğü, sendikal birlik, birliklerin pazarlık gücü, çeşitli türden baskılardır bu yöne iten. Bizim sosyalizme giden yol kavramımız, çok pragmatiktir: Toplumsal devrimin, uzun bir yol katetmiş ve etmekte olan bir süreç olarak, historisist bir kavramı üzerinde kurulmuştur.

Fransa'da, sizin İtalya'nın başlıca demokratik güçlerine önerdiğiniz «tarihi uzlaşma»nın gerçekte ne demek olduğunu tam olarak anlamakta çok güçlük çekiliyor. Ortada bir yorum bolluğu var gibi görünüyor. Öyleyse, kesin olarak nedir bunun içerdiği?

Uzlaşma kelimesi İtalyan tarihçileri tarafından, birleşik devletin oluşumunu açıklamakta kullanılmıştı. İtalyan birleşik devleti, Fransız devleti gibi radikal bir burjuva devriminin ürünü değildi. Savoy monarşisi ile aristokrasi ve burjuvazinin belli tabakaları arasında yapılan bir uzlaşmadan doğmuştu. Bu öğeler, yeni devletin çekirdeği olan ve halk yığınlarını dışlayan bir sağ kanat bloku oluşturuyordu... Böylece bu, İtalyan tarih yazımının kelime haznesinin bir parçası olan bir düşüncedir. İtalya dışında kavramak zor.

Her neyse, «tarihi uzlaşma»yla ne kastediyoruz? İtalya'da Katolik Kilisesinin bütün dünyadaki merkezi olan Vatikan var. Onu icat eden, bizler değiliz. Onu hazır bulduk ve he-

saba katmak zorundayız. Vatikan her zaman İtalyan politik hayatına güçlü bir şekilde ağırlığını koydu. Başlangıçta köylülüğün büyük bir bölümünü yeni ulusal devlete karşı düşmanca bir tavır içinde tuttu. Daha sonra bu köylüleri, yönetici sınıfın örgütlenmesinin bir parçası olan yeni bir politik gücün kitle desteği olarak, özel bir biçimde örgütledi. Yani ortada Katolik kitlelerin bir örgütünde ifadesini bulan bir Vatikan sorunu vardır. Bu örgüt Katolikler'in tek partisi olma talebiyle kullanıldı, ama başarısız oldu. Katolikler'in büyük bir çoğunluğu bizim saflarımızda bulunuyor. Ben kendim ateistim —eski Komünist çekirdek ateistlerden oluşur. Ama bugün Komünistlerin yüzde doksanı Katoliktir. Bütün İtalyan Katolikleri gibidirler: Fazla sofu değil. Kilise'yi vaftizlerde, düşünlerde ve cenaze törenlerinde hatırlarlar. Gene de, bağınaz olmaksızın, Katoliktirler. Ve kesinlikle, bağınaz olmadıklarından ötürü, 1949'da İKP'nin afaroz edilmesini yadsımışlardı. Bu önemli bir sorundu; Fransa'da Komünistlerin afaroz edilmesi diye bir şey yoktu, ama İtalya'da vardı.

Evet, Hıristiyan Demokratlar'la burjuvazinin partisi olarak, baş düşmanımız olarak, sağ vaşmamıza karşı, yıllar geçti ve bu partinin emekçi yığınlarla güçlü bağlarını koruduğunu gördük. Belirttiğim gibi bu kitleler sendikal mücadelede bizim yanımızda savaşıyorlardı —ama politik düzeyde bölünmüşlerdi. Kürtaç, boşanma v.b. serbest bırakan yasalara karşı oy kullanıyorlardı. Sonuç olarak, Komünistler, Sosyalistler, aşırı - sol ve Katolik işçiler arasında sendikal düzeyde ulaşılmış olan birlik, politik alanda da elde edilmeliydi. Ve amacımız buysa, taktik sonuçlar da çıkarmalıyız. Eğer büyük bir bölümünü bizimle birlik halinde eyleme kazanmak istiyorsak, Hıristiyan Demokratlarla ölümüne bir savaşa girişemeyiz. Mücadele, özel bir biçimde, belli kurallar içinde sürdürülmelidir. Bizim Andreotti hükümeti karşısındaki çekimserlik politikamız, İtalyan halk hareketinin üç tarihî oluşturucusu, Komünistler, Sosyalistler ve Katolikler arasında bir anlaşma sağlamak üzere sürdürdüğümüz bu mücadelenin bir parçasıdır.³

Bu tümüyle İtalya'ya özgü bir olaydır ve onun sizlerin Fransa'daki perspektifinizde yeri olmadığını tamamen bilincindeyim. İngiliz

perspektifinde de yeri yoktur. İngiliz İşçi Partisi nisbî temsile karşı çıkarırken, siz Fransa'da böyle bir seçim sistemi için mücadele ediyorsunuz ve biz de İtalya'da onu savunuyoruz. Şunu aklımıza koymalıyız ki, işçi sınıfı hareketi —yalnızca Komünistler ve Sosyalistler değil— pek çok ulusal özellikler taşır. Biz çok-uluslu bir Avrupa örgütlenmesine tarafız, Fransız yoldaşlar ise karşılar. Bu, İKP ve FKP politikalarının basitçe bir yansıması değildir. İtalya'nın bir tarihi, Fransa'nın ise bir başka tarihi olduğu gerçeğini yansıtır. Gördüğümüz gibi, hep tarih sorununa dönüyoruz. Bizim sosyalizme ilerleme çizgimiz, hâlâ gerçek bir ulusal birliğe ulaşması gereken, bölgeden bölgeye büyük farklılıklar gösteren bir orta tabakayı barındırarak yüzyıllar boyunca bölünmüş olarak kalmış bulunan eski bir ülke olarak, bizim tarihimizden çıkar.

Yani, tarihî uzlaşma, öncelikle toplumsal temeller v.b. düzeyinde yer alan bir süreç değil, ama bir yenileme programı temelinde, bir parti olarak Hıristiyan Demokrasiyle bir anlaşmaya varmayı içeriyor?

Önemli süreçler her zaman her düzeyde gelişir—toplumsal temelde ve politik dorukta. Büyük bir tarihî süreç, açıktır ki geniş bir deneyim temeli gerektirir, yoksa entelektüel bir kurgudan başka bir şey değildir. Ama bu deneyim temelinin kapsamı, kitle hareketinin benimsenmiş önderleri arasında varılan politik ittifaklara bağlıdır. İki şey elele gitmelidir. Eğer yukardan inisiyatifin üstünlüğü varsa, bu, bürokratik yozlaşmaya götürebilir; öte yandan, eğer merkezî inisiyatifin rolü fazla küçümse-nirse, kendiliğindencilik suçunu işlemiş oluruz.

Açık olmayan bir başka şey de sizin İtalyan Hıristiyan Demokrasi'sini niteleyişiniz. Açıkça, geniş halk tabakalarını örgütleyen bileşik bir parti. Ama bu çok özgül bir şey değil; aynı şey bütün büyük burjuva partileri için söylenebilir. Ayrıca, bu parti içinde karar verme gücünün İtalyan yönetici sınıfının politikalarını yürüten kesimlerin elinde olduğu da aynı ölçüde açık gibi görünüyor. Şimdi, sizin metinleriniz, onun sınıflararası bir kuruluş, heterojen güçlerin bir çeşit cephesi olduğu izlenimini vermekte; ve her ne kadar bugün güçlü durumda olan bu cephenin sağ kanadıysa da, yarın bu sol olabilir. Sınıfsal tanımlamaya dayanarak, ben İtalyan ve Alman Hıristiyan De-

Birikim 40 - 41/48

mokrasisi arasında herhangi bir fark görmüyorum, hattâ —ikincil ayrımları bir kenara bırakırsak— Fransız UDR arasında. Öyleyse, Hıristiyan Demokratlar'ı niteleyişinizi neye dayandırılıyorsunuz?

Cumhuriyetin ilk günlerinde, Hıristiyan Demokrasi, İtalyan burjuvazisinin partisiydi. Bunu daha baştan söyledik, ve ben bunda dayatıyorum. Bugün bile, doğrudur, büyük burjuvazinin ihtiyaçlarına tekabül eden politikaların yürütücüsü olan kişilerce yönetiliyor. Yalnız, bu parti, bırakın Fransız UDR'sini, Alman Hıristiyan Demokratları'na da indirgenemez. Çünkü onun, kökleri partinin gerçek kuruluşundan çok daha önce varolan bir toplumsal gerçekliğe uzanan, çok uzun bir tarihi vardır. İtalyan Hıristiyan Demokrasi, örneğin Fransa'da Gaulle'cülüğün başardığı gibi kitle tabanı oluşturmaya çalışan bir burjuva partisi değildir. Tersine bu kitle tabanı Katolik hareketi biçiminde zaten vardı, partinin doğmasından epey önce —hattâ, 1919 - 22 arasındaki savaş sonrası krizinde, onun ilk politik ifadesi olan Halk Partisinin kuruluşundan da önce.⁴ Bundan başka, DC faşizm sorununda bölünmüştü: Bir kanadı Papa'nın kışkırtmasıyla faşizme kaydı, öteki kanat ise anti - faşist konumunu korudu ve dolayısıyla anti - faşist mücadelede ve direnişte bizimle birlikte çalıştı.

Yani, DC, kendi amaçları için bir kitle tabanı oluşturmayı başarmış bir burjuva partisi değildir. Hayır, işçi sınıfı hareketinin laik geleneğiyle arası açık olarak, kendine özgü karakteriyle, kendi özerkliğinin keskin bir kavranışıyla o, ulusal sosyo - politik alanda derinlemesine kök salmış bir harekettir. Bundan dolayı o, kolayca bir kenara bırakamayacağımız kültürel ve ahlâkî bir boyutu da olan, kendine özgü bir dünyadır. Kürtaç ya da boşanma konusunda sizin aşırı - sol İtalyan yoldaşlarınız bizi ılımlılık ve «yavaşlığımız»dan ötürü şiddetle eleştiriyorlar. Ama bizim yavaş yaklaşımımız, Katolik kitlelerin ve Hıristiyan Demokratların gerçekten çok sınıflı olan, ünlü toplumsal temelini politik olgunlaşmasının ritmini hesaba katmayı ihmal etmemiz halinde, ülkenin iki kabaca eşit bloka açıp bir biçimde bölünmesine yol açacağımıza ve sola kazanılabilecek olan kitlelerin sağa itilmiş olacağına inanmamızdan kaynaklanmaktadır.

Bizim en büyük sorunumuz, her zaman, Katolik hareketiyle yüzyüze bir cepheleşmeye gitmekten kaçınmak olmuştur; çünkü böyle bir cepheleşme işçi sınıfı hareketi için çok tehlikeli olurdu. Eğer bu ikincisi kendini, bütün uluslararası müttefiklerince desteklenen ve ayrıca —bugün mücadelelerde aktif olan, ama yarın, kendi kültürel dünyalarının tehdit edildiğini hissetmeleri halinde, anti - komünist bir cihat için harekete geçirilebilecek olan— milyonlarca samimî insandan oluşan gerçek bir kitle temelini peşinden sürükleyen İtalyan gericiğine karşı bir güç denemesine atarsa, yenilgi riski açıkça çok büyük olur. Fransa'yla bir karşılaştırma yapacak olsaydım, eski Radikal Parti'yi ele alırdım. Hiç şüphesiz o, Üçüncü Cumhuriyet'de burjuvazinin partisiydi, ama ihmal edilemeyecek bir köylü tabanı vardı. Ve bu parti Halk Cephesi'ne katılmıştı.

Halk Cephesi Radikal Parti'nin programı çevresinde kurulmuştu.

Hayır, tamamen değil, Radikaller kırk - saatlik haftayı desteklemiyordu.

Halk Cephesi programı da öyleydi. Onu zorla kabul ettiren 1936 Haziran'ının genel greviydi.

Hayır, hayır —bu eski bir tarihî polemik. Halk Cephesi partilerinin programı Matignon anlaşmasına uygun biçimde formüle etmediklerini kabul ederim.⁵ Ama fabrika işgali hareketi Komünistlerce yönetilmişti. Bu noktada Komünist Partisi kesin bir rol oynadı. Fransız solu içindeki etkisinin bir nedeni de budur. Bütün bunların önemli yanı Radikal Parti'nin burjuvazinin, ama aynı zamanda da köylü kitlelerinin partisi olduğuydu ve sosyalist sol da sürekli olarak bu ikinci olguya yeterli dikkati göstermeme yanlısını yapmıştı.

Sizin stratejiniz Hıristiyan Demokratların eninde sonunda dağılabileceği ya da parçalanabileceği görüşünü içeriyor mu?

Yalnızca DC'nin şimdiye kadar her zaman bu tehlikeyi önlemeyi başardığına işaret edeceğim. Ama son seçimler sırasında, İKP'nin listesinden bağımsız olarak aday olan bir miktar tanınmış Katolik'i kapsayan önemli bir kopma olmuştu. Bununla birlikte bu henüz kitlesel bir olay değildir. Aslında, bizim listemizde bağımsız Katolikler olmasına karşın, DC oy oranını korumuştur.

Birikim 40 - 41/48

Bütün bunların DC'yi hesaplamaya ça-
ğırılmayı amaçlayan bir taktik olduğuna ve ay-
rıca, DC taban kaybetmeye başladığından be-
ri başarılı da olduğuna inanan, tanıdığım pek
çok Komünist dostum var. Amaç partiyi par-
çalamak için onun kitle tabanını kazanmak-
tır. Başka bir deyişle Üçüncü Enternasyonal
zamanında «kuşu yolma» diye bilinen şey.

Kesinlikle değil, bu kuş çok fazla yağlı.
Katolik hareketinin özerkliğine karşı çok say-
gılıyız, çünkü onun yapay bir bina olmadığını
kavramaktayız. O, kökleri derinlerde olan be-
lirli eğilimlere tekabül eden bir gerçekliktir,
İtalyan halkının geçmişine uzanır —bizim or-
tadan kaldırmak istediğimiz, ancak bunu, ken-
disini yok saymakla başaramayacağımız bir
geçmiş. Eğer etkili bir biçimde üzerine gide-
ceksek, onu anlamalıyız. Hıristiyan Demokra-
si içinde, bir noktada yenileme eğilimi geli-
cek olursa, belli sağ kanat gruplarının açıkça
saldırgan bir tavır alacaklarına inanıyorum.
Ve umarım bölünme onların inisiyatifinde ger-
çekleşir, faşizm sorununda olduğu gibi: Halk
Partisi anti-faşist olduğunu açıklarken, fa-
şizme kayan bir sağ kanat dinci-faşist eği-
limi olmuştu, üstelik faşistler iktidarlarını da-
ha pekiştirmemişken.

**Peki ama İKP'nin Hıristiyan Demokratlar
karşısındaki politikasının —ki onlara güven
vermek için düzenlenmiş gibi görülebilir, çün-
kü DC'nin büyük bir popüler, demokratik par-
ti olduğunu söylemekle onun halkın gözün-
deki güvenilirliğini isteyerek ya da istemeye-
rek yükseltiyorsunuz— bu politikanın DC'nin
son parlamento seçimlerinde durumunu ko-
rumasında bir hayli yardımcı olduğu doğru de-
ğil mi?**

Ben politik bir çizginin yürürlükte olan
güçlerin nesnel bir analizine dayanması ge-
rektiğine inanıyorum. Biz Hıristiyan Demokrat-
lara güvenilirlik sağlıyor muyuz? Kitle taban-
larını koruyabildiklerini göstermekle bunu ken-
dilerinin kazandıklarını sanıyorum. İtalyanlar
budala değildir. Eğer 14 milyonu DC'ye oy ve-
riyorsa —enflasyon, skandaller ve kötü yöne-
time karşın —bunu bizim partiyle anlaşmaya
çalışmamızdan dolayı yapmıyorlar, ama yan-
lış biçimde anlamamız gereken başka ne-
denlerden dolayı yapıyorlar. Bunu yapıyorlar,
çünkü Hıristiyan Demokratlar'ın yönetiminde
İtalyan hayat standardında büyük bir yüksel-

me oldu. İtalya Batı Avrupa'daki en büyük iler-
lemeyi yaşadı. Eskiden 5 milyon öğrenci var-
ken şimdi bunların sayısı 14 milyon. En iyi
biçimde eğitilmiyor olabilirler, ama hiç olmaz-
sa okula gidebiliyorlar. Ben kendim —Napo-
li'de milletvekiliyken—, işçi mitinglerine katı-
lan militanların çoğunluğunun okur-yazar ol-
madığını hatırlayabiliyorum! Günümüzde ise
bütün genç işçiler yazabiliyor ve konuşabili-
yorlar, ideolojik mücadeleye en geniş ölçüde
katılıyorlar. Aynı şey başka pek çok alan için
de geçerli. Dolayısıyla bu ilerlemeyi küçümse-
memeliyiz. Durumumuz bu kazançları gör-
mezden gelmeyi değil, ama halkın bunlar için
neler feda ettiğini belirtmeyi ve alternatif bir
politikayla elde edilebileceklerle kıyaslandı-
ğında bunların ne kadar gösterişsiz kaldığını
göstermeyi gerektirmektedir. Hepsinden çok
açığa çıkarmak istediğimiz, bu gelişmeleri sa-
vunma ve ilerletmenin değişme gerektirdiği
—ve dolayısıyla bizimle işbirliğini, çünkü biz
olmadan değişme de olamaz. Sonuç olarak
bizim taktiklerimiz Hıristiyan Demokratlar'ı
bölmek üzere düzenlenmiş değildir, bunlar, ne
olursa olsun gerçek durumu hesaba katan
mücadele taktikleridir.

**Daha genel bir bakış açısıyla, Batı Av-
rupa'da sosyalizm için nasıl bir gelişme çizgi-
si görüyorsunuz?**

Batı Avrupa dünya ölçüsünde gerçekle-
şen gelişmelerden deriniemesine etkileniyor.
Avrupa'daki yüksek hayat standardı büyük
ölçüde onun uluslararası işbölümündeki konu-
mundan doğmakta. Ucuz fiyatlarla hammad-
de alıyor ve yüksek fiyatlarla işlenmiş mallar
ve üretim araçları satıyor. Bu durum böylece
sürüp gitmez ve şimdiden sonu yaklaşıyor:
petrol krizi üçüncü dünya ülkelerinin müba-
dele ilişkilerini değişikliğe uğratmadaki karar-
lılığını gösterir. Bu, dünyadan Avrupa'ya akan
gelir oranını sınırlıyor. Avrupa'nın orta taba-
kaları ve hattâ işçi sınıfı dünyadaki durumla-
rını gelecekte daha değişik bir tarzda düşün-
mek zorundadırlar. Ya biz Avrupa ve dünya
boyutunda sosyalist olmayı öğreniriz, yani
Avrupa'yı sosyalist ve gelişmekte olan ülke-
lerle işbirliği temelinde yeniden düzenleme yo-
luna gireriz, ya da bugünkü hayat standartla-
rının savunulmasını sağın ele alması tehlike-
siyle karşı karşıya kalırız. Avrupa'da etkili de-
mokratik güçlerin olduğuna inanıyorum —yal-

Birikim 40 - 41/50

nızca Komünistler değil, ama aynı zamanda
sosyal demokratlar ve sosyal Hıristiyanlar.
Bu güçler arasında Avrupa ölçüsünde birlik
sağlanırsa, Avrupa'nın, ekonominin dünya ça-
pında yeniden planlanması çerçevesinde ye-
niden düzenlenmesinin getirdiği sorunları çö-
mek mümkün olacaktır. Eğer bunu başaramaz-
sak, eğer herkes ulusal çıkarlara ve kendi
konularının savunulmasına sığınır, bun-
dan en kötü sonuçlar doğabilir.

İşte bu yüzden, İtalyan dostlarınız bana:
«krizden sistemi yıkmak için yararlanmalıyız»,
dediğinde, 1929-31 krizini hatırlıyorum. O dö-
nemde bir Komünist çözüm sözkonusu olamı-
yordu. İki çıkış yolu vardı: Faşist çözüm ve
Roosevelt çözümü. Roosevelt Amerika'yı kriz-
den çıkarmıştı ve bunu izleyen ekonomik bü-
yümenin yolunu açmıştı. Şüphesiz bu kapita-
list büyümeydi. Ama faşizm değildi. Yani biz
Avrupa'nın, yalnızca 1930'daki Amerikan mo-
delini yinelemeyen, ama sosyalizmi ilk kez
doğurmuş olan kıtaya layık biçimde, özgün bir
yaradılış olan bir gelişmesine ulaşmayı isti-
yoruz, ve bunun da eşsiz kültürel güçleri var-
dır. Hattâ şimdi burada, ikimiz arasındaki iliş-
ki, geniş kapsamlı ayrılıklarımıza karşın, ta-
mamen Avrupalıdır —hattâ İtalyan diyece-
ğim! O, hoşgörünün belli bir düzeyiyle nitelen-
miştir, ve bu, bugünlerde bu kadar küçüm-
senen, tüm dünyada —Marx'ın ve Lenin'in ki
dahil— demokratik düşüncenin esin kaynağı
olmuş ve olmakta olan eski Avrupa uygarlığı-
nın aslı bir zaferidir.

**Yöneliminizin bugünkü sınıf bilincinin do-
ğasının özel bir değerlendirilmesine dayandı-
ğı izlenimini edindim: Bir yandan 1930'ların bi-
rikmiş yenilgileri sayesinde, ve bir yandan da
kapitalist Batı Avrupa'nın son otuz yılda ya-
şadığı dikkat çekici gelişme...**

Ve şimdi yıkılmakta olan.

**Bana öyle geliyor ki, sizce bütün Avrupa
proletaryası, dünya proletaryası karşısında, bir
işçi aristokrasisi oluşturuyor. Dolayısıyla, so-
nuç olarak da, devrimci değil.**

Peki ama devrimci olmak ne demek? Ye-
ni bir sistem kurmak üzere hareket etmek
demek. Güzel, biz yeni bir sistem kurmak için
varolan durumdan yola çıkmak gerektiğini dü-
şünüyoruz: Hayat düzeyini yükseltmiş bir işçi
sınıfı ve hepsinin üstünde, sol ve sağ arasın-
daki politik mücadele onların nasıl hareket et-

tiğine bağlı olduğundan, varlıklarını reddede-
meyeceğimiz geniş küçük burjuva tabakaları.
Bütün İtalyan işçi sınıfı işçi aristokrasisi hali
ne mi geldi? Böyle olmadığı açık, bu saçma
olurdu. Aristokrasi ayrıcalıklı bir azınlıktır ve
bütün İtalyan proletaryasının ayrıcalıklı bir
azınlık oluşturduğunu söylemek açıkça anlamsız
olurdu. Her zaman kenarda kalan işçiler
vardır, sürekli işsiz olanlar. Oyların yüzde 42'
siyle, Napoli'nin en yoksul bölgelerinden se-
natör seçilmiştim, herhangi bir söz vermeden,
ama sadece şunu söyleyerek: «Size iş bulmak
için söz vermiyorum. Eğer ulusal politikayı
değiştirmeyi başarırırsak, iş olacak. Başara-
mazsak, olmayacak.»

Yani, Avrupa işçi sınıfında büyük bir
enerji yükü vardır. İşçi aristokrasisi şemasıyla
kendimizi sınırlandıramayız. Bu enerji, pek
çok mücadeleden sonra kazanılmış olan ha-
yat düzeyinin savunulması ve yükseltilmesin-
de kullanılıyor, sonunda toplumun sosyalist
olarak yeniden düzenlenmesine götürecektir bir
savunma. İşçi sınıfı yaşama düzeyini koruya-
bilir ve yükseltebilir, kendini dünyadan soyut-
lamaması, ama onun sorunlarını, sosyalist ve
yeni bağımsızlık kazanmış ülkelerle birlikte,
göğüslemesi koşuluydu. Bu işçi sınıfının ulu-
sal işlevidir, Gramsci'nin kullandığı anlamda
hegemonik bir sınıf olarak işlevi. Kendini, ne
zaman ve nasıl ulaşılacağını kimsenin bilme-
diği silahlı bir devrimin bakış açısıyla soyut-
lamaması. Ve İtalyan komünistlerinin yapmak-
ta olduğu da budur.

**İKP'nin stratejisi FKP'ninkine göre farklı
bir türden midir?**

Evet, öyle olduğunu sanıyorum. Bizim,
çok farklı iki ulusal duruma tekabül eden iki
özerk stratejimiz var. Bizimkinin daha iyi ol-
duğunu söylemiyorum. Sanırım Avrupa - Ko-
münizminden söz edenler yanılıyorlar, çünkü
böyle bir şey yok —komünist partilerinin sayısı
kadar özel strateji vardır. Moskova'da komü-
nist hareketin tek bir dünya merkezinin ye-
niden kurulmasına karşı çıktık ve Roma ya da
Paris'te Avrupa - Komünizminin tek bir mer-
kezini de kurmayacağız. Fransa halkının tari-
hini iyi bildiğim için, FKP'nin ulusal bir politi-
ka formülü yaptığını ve bunun İtalya'da varol-
mayan bazı özelliklere tekabül ettiğini de bi-
liyorum. Bizimki de öyle. Örneğin, AET konu-
sunda İKP tavrı FKP tavrından daha olumlu,

Birikim 40 - 41/51

çünkü İtalyanlar işçi göçüne zorlandı. Fransa'da, Almanya'da, Belçika'da, İsviçre'de v.b. milyonlarca İtalyan var ve bunlar bugün AET'nin varoluşu sayesinde yeni haklar elde et-

miş durumdadır. Ama Fransızlar işçi göçü hiç zorlanmadılar, onun için bunun sonuçlarının da pek farkında değildir.

¹ Riccardo Lombardi, Sosyalist Parti içinde sol bir akıma önderlik etmektedir.

² İtalya'da 1976 Haziran'ında yapılan genel seçimlerde Sol —Komünistler (İKP), Sosyalistler (İSP), Radikaller (RP) ve Democrazia Proletaria (DP)'nin devrimci sol listesi— oyların % 46'sını elde etmiştir.

³ 1976 seçimlerinden beri İtalya, Giulio Andreotti başkanlığındaki Hıristiyan Demokrat bir azınlık hükümetince yönetiliyor. Hükümet yaşamak için İKP'nin güven oylamasındaki desteğine dayanmakta.

⁴ Halk Partisi 1919'da kuruldu ve özellikle kuzey ve merkezi İtalya'nın tarımsal alanlarında hızla büyüyerek İSP'den sonra ikinci gerçek ulusal parti durumuna geldi. Faşizme karşı tavır alıştı ve bilinmiş olarak, 1925-26'da faşist olmayan diğer partilerle birlikte kapatıldı.

⁵ 7 Haziran 1936'nın hükümet, işverenler federasyonu ve sendika önderleri arasındaki Matignon anlaşmaları Mayıs-Haziran büyük grev dalgasının son verme yolunda bir ilk girişimi simgeliyor ama gerçekte işçi eylemlerini şiddetlendirmişti. Anlaşmalar o sıralar, FKP tarafından, pekiştirilmesi gereken bir zafer olarak gösterilmişti.